

**КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН АТЫНАН
КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН ЖОГОРКУ СОТУНУН
КОНСТИТУЦИЯЛЫК ПАЛАТАСЫНЫН**

Ысык-Көл областынын Райондор аралык сотунун судьясы Мелис Муктарович Тагаевдин суроо-талабына байланыштуу Кыргыз Республикасынын Жер кодексинин 1-беренесинин 11-пунктунун «б», «в», «г» пунктчаларынын конституциялуулугун текшерүү жөнүндө иш боюнча

Ч Е Ч И М И

2019-жылдын 13-февралы

Бишкек шаары

Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун Конституциялык палатасы: төрагалык кылуучу - судья Э.Т. Мамыров, судьялар К. Абдиев, Ч.А. Айдарбекова, М.Р. Бобукеева, М.Ш. Касымалиев, К.М. Киргизбаев, А.О. Нарынбекова, Э.Ж. Осконбаева, Ч.О. Осмонова, Ж.И. Саалаевдин курамында, сот отурумунун катчысы С.А. Джолгокпаеванын,

жоопкер тарап – Кыргыз Республикасынын Жогорку Кеңешинин ишеним кат боюнча өкүлү Анарбек Жалалович Матисаковдун,

башка жактар – Кыргыз Республикасынын Өкмөтүнүн ишеним кат боюнча өкүлдөрү Максатбек Кульчороевич Есеналиевдин, Жакшылык Турдалиевич Токтосуновдун, Кыргыз Республикасынын Улуттук банкынын

ишеним кат боюнча өкүлү Назгуль Рысбековна Мулкубатованын катышуусунда,

Кыргыз Республикасынын Конституциясынын 97-беренесинин 1, 6-бөлүктөрүн, «Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун Конституциялык палатасы жөнүндө» конституциялык Мыйзамдын 4, 18, 19, 37, 42-беренелерин жетекчиликке алып, Кыргыз Республикасынын Жер кодексинин 1-беренесинин 11-пунктунун «б», «в», «г» пунктчаларынын конституциялуулугун текшерүү жөнүндө ишти ачык соттук отурумда карап чыкты.

Бул ишти кароого Ысык-Көл областынын Райондор аралык сотунун судьясы М.М. Тагаевдин суроо-талабы себеп болду.

Кыргыз Республикасынын Жер кодексинин 1-беренесинин 11-пунктунун «б», «в», «г» пунктчаларынын Кыргыз Республикасынын Конституциясына ылайык келүүсү жөнүндөгү маселеде күмөндүүлүктүн пайда болуусу бул ишти кароого негиз болду.

Ишти соттук отурумга даярдаган судья-баяндамачы Ч.А. Айдарбекованын маалыматын угуп жана келтирилген материалдарды изилдеп чыгып, Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун Конституциялык палатасы

Т А П Т Ы:

Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун Конституциялык палатасына 2018-жылдын 10-августунда Ысык-Көл областынын Райондор аралык сотунун судьясы М.М. Тагаевдин Кыргыз Республикасынын Жер кодексинин 1-беренесинин 11-пунктунун «б», «в», «г» пунктчаларынын Кыргыз Республикасынын Конституциясынын 12-беренесинин 1, 4, 5-бөлүктөрүнө ылайык келүүсүн текшерүү жөнүндө суроо-талабы келип түшкөн.

Судья М.М. Тагаев өзүнүн суроо-талабында «Оптима банк» ачык акционердик коомунун (мындан ары - «Оптима Банк» ААК) Жерге жайгаштыруу жана кыймылсыз мүлккө укуктарды каттоо боюнча Ысык-Көл райондук башкармалыгына карата Жерге жайгаштыруу жана кыймылсыз мүлккө укуктарды каттоо боюнча Ысык-Көл райондук башкармалыгынын 2018-жылдын 23-январындагы Өтмө укук акысын төлөө менен милдеттенмелерди токтотуу жөнүндө макулдашууну мамлекеттик каттоодон баш тартуу жөнүндө корутундусун жараксыз деп таануу жөнүндө доосу боюнча административдик ишти кароодо, каралып жаткан иште Кыргыз Республикасынын Жер кодексинин 1-беренесинин 11-пункту колдонулууга тийиш деген тыянакка келгенин белгилейт.

Судьянын суроо-талабынын мазмунунан келип чыккандай, «Оптима Банк» ААК жеке ишкер М.Б. Мадиевге коммерциялык максаттарга деп 1 000 000 (бир миллион) АКШ доллары өлчөмүндө кредиттик линия ачып берген. Өз кезегинде заем алуучу, кредит боюнча милдеттенмелеринин аткарылышын камсыздоо үчүн күрөө берүүчүгө менчик укугунда таандык, Ысык-Көл районунун Тамчы айылында жайгашкан, короосунда чарбага ылайыктуу курулушу болгон, аянты 6,0 га жер участогу бар бүтө элек объект түрүндөгү күрөөнү берген. Ошондой эле, «Оптима Банк» ААК менен заем алуучу-күрөө берүүчүнүн ортосунда күрөөгө коюлган мүлктү өндүрүп алуунун соттон тышкаркы тартиби жөнүндө макулдашуу түзүлгөн.

Кредит боюнча карызды жабуу боюнча өз милдеттенмелерин тийиштүү аткарбаганына байланыштуу, «Оптима Банк» ААК жана заем алуучу-күрөө берүүчү өтмө укук акысын төлөө менен милдеттенмелерди токтотуу жөнүндө макулдашуу түзүү жолу менен күрөөгө коюлган мүлктү күрөө алуучунун менчигине өткөрүп берүү жөнүндө келишимге келишти.

2018-жылдын 23-январында «Оптима Банк» ААК Жерге жайгаштыруу жана кыймылсыз мүлккө укуктарды каттоо боюнча Ысык-Көл райондук башкармалыгына жогоруда көрсөтүлгөн макулдашууну мамлекеттик каттоодон өткөрүү үчүн тапшырган, бирок ага андан баш тартылган.

Жергиликтүү каттоо органынын каттоодон баш тартуусунда «Кыймылсыз мүлккө жана аны менен болгон бүтүмдөрдү укуктарды мамлекеттик каттоо жөнүндө» Кыргыз Республикасынын Мыйзамынын 22-беренесинин 3-пунктунун «а» пунктчасына ылайык, эгерде көрсөтүлгөн документтер аталган Мыйзамда белгиленген талаптарга жана башка ченемдик укуктук актыларга ылайык келбесе, кыймылсыз мүлккө укуктарды каттоодон баш тартылышы мүмкүн деп көрсөтүлгөн. Ошентип, «Ысык-Көл» экологиялык-экономикалык тутумун туруктуу өнүктүрүү жөнүндө» Кыргыз Республикасынын Мыйзамынын 20-беренесине ылайык рекреация объекттери Кыргыз Республикасынын, Кыргыз Республикасынын жарандарынын жана юридикалык жактарынын, жергиликтүү мамлекеттик администрациялардын жана өз алдынча башкаруу органдарынын менчигинде болушу мүмкүн. Рекреация объекттерин, туризмдин инфраструктураларын чет өлкөлүк адамдарга берүүгө жана алардын менчигине өткөрүп берүүгө жол берилбейт. Көрсөтүлгөн объекттер аларга мөөнөттүү пайдалануу укугунда гана Кыргыз Республикасынын Өкмөтү тарабынан аныкталуучу тартипке ылайык берилиши мүмкүн. Ал эми «Оптима Банк» ААКтын акционерлер реестрине ылайык анын 97%нан ашуун акцияларына чет өлкөлүк адамдар ээлик кылат.

«Оптима Банк» ААК талашты сотко чейин чечүү тартибинде жогору турган административдик органга - Кыргыз Республикасынын Өкмөтүнө караштуу Мамлекеттик каттоо кызматынын Кадастр жана кыймылсыз мүлккө укуктарды каттоо департаментине кайрылган, ал өзүнүн 2018-жылдын 12-февралындагы жообунда жергиликтүү каттоо органынын баш тартуусу менен макулдугун билгизген.

«Ысык-Көл» экологиялык-экономикалык тутумун туруктуу өнүктүрүү жөнүндө» Кыргыз Республикасынын Мыйзамы «чет өлкөлүк адам» түшүнүгүн аныктабагандыктан, Ысык-Көл областынын Райондор аралык соту талашты чечүү үчүн Кыргыз Республикасынын Жер кодексинин 1-беренесинин 11-пунктун колдонуу зарыл деп эсептеген.

Судья М.М. Тагаевдин пикири боюнча жогоруда көрсөтүлгөн иште колдонулууга тийиштүү Кыргыз Республикасынын Жер кодексинин 1-беренесинин 11-пунктунун «б», «в», «г» пунктчалары тикелей чечмелөөдө жана маңызы боюнча юридикалык жактын, жекече Кыргыз Республикасынын аймагында түзүлгөн, катталган жана жайгашкан, бирок Кыргыз Республикасынын Жер кодексинин 1-беренесинин 11-пунктунун «б», «в», «г» пунктчаларында сыпатталган белгилерге ээ болгон банктык мекеменин Кыргыз Республикасынын Конституциясынын 12-беренесинин 1, 4, 5-бөлүктөрүндө каралган өзүнүн укуктарын улуттук юридикалык жак катары толук кандуу жүзөгө ашыруу укугун чектеген бөлүгүндө Кыргыз Республикасынын Конституциясынын 12-беренесинин 1, 4, 5-бөлүктөрүнө ылайык келүүсү жөнүндө маселеде күмөндүүлүк соттук отурумда пайда болгон.

М.М. Тагаев Кыргыз Республикасынын Жер кодексинин 1-беренесинин 11-пунктунун «б», «в», «г» пунктчаларында караштырылган колдонуудагы укуктук жөнгө салуу чет өлкөлүк юридикалык жактын белгилерин аныктап, Кыргыз Республикасынын юридикалык жактарынын, маселен, банктык мекемелердин менчикке болгон жана ал укукту жүзөгө ашырууга байланыштуу башка конституциялык укуктарынын маңызына шек келтирилүүдө, аны менен сөзсүз түрдө анын негизги мазмунуна да таасирин тийгизүүдө деп эсептейт. Бирок, Кыргыз Республикасынын Конституциясынын 20-беренесинин 3-пунктуна ылайык Конституцияда каралгандан башка максаттарда жана андан ашкан даражада укуктарга жана эркиндиктерге мыйзам менен чектөө коюлушу мүмкүн эмес.

Жогоруда баяндалганга негизденип, судья конкреттүү иште колдонулууга тийиштүү Кыргыз Республикасынын Жер кодексинин 1-беренесинин 11-пунктунун «б», «в», «г» пунктчалары тикелей чечмелөөдө жана маңызы боюнча юридикалык жактын, жекече Кыргыз Республикасынын аймагында түзүлгөн, катталган жана жайгашкан, Кыргыз Республикасынын Жер кодексинин 1-беренесинин 11-пунктунун «б», «в»,

«Г» пунктчаларында сыпатталган белгилерине ээ болгон банктык мекеменин Кыргыз Республикасынын Конституциясынын 12-беренесинин 1, 4, 5-бөлүктөрүндө каралган өзүнүн укуктарын улуттук юридикалык жак катары толук кандуу жүзөгө ашыруу укугун чектеген бөлүгүндө Кыргыз Республикасынын Конституциясынын 12-беренесинин 1, 4, 5-бөлүктөрүнө ылайык келүүсүн текшерүүнү суранган.

Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун Конституциялык палатасынын судьялар коллегиясынын 2018-жылдын 24-сентябрындагы аныктамасы менен судья М.М. Тагаевдин суроо-талабы өндүрүшкө кабыл алынган.

«Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун Конституциялык палатасы жөнүндө» конституциялык Мыйзамдын 32-беренесинин 3-бөлүгүнө ылайык кайрылуунун субъекти бул иште тарап катары таанылган эмес жана соттук отурумга чакырылган эмес.

Жоопкер тараптын өкүлү А.Ж. Матисаков Кыргыз Республикасынын Жер кодексинин ченемдеринин конституциялуулугун текшерүү жөнүндө судьянын суроо-талабы Кыргыз Республикасынын аймагында жана анын мыйзамдарына ылайык түзүлгөн банк «чет өлкөлүк банк» болушу мүмкүн эмес деп көрсөтүлгөн Кыргыз Республикасынын Улуттук банкынын жообунун жана юридикалык жактын «улутун» ачууда инкорпорация критерийин гана колдонгон Кыргыз Республикасынын Юстиция министрлигинин катынын негизинде демилге болгонун соттук отурумда белгилеген.

А.Ж. Матисаковдун пикири боюнча көрсөтүлгөн мамлекеттик органдар тарабынан чет өлкөлүк юридикалык жактын критерийлери жана белгилери менен аларга берилүүчү мыйзамдуу артыкчылыктар жана чектөөлөр тууралуу Кыргыз Республикасынын мыйзамдарынын ченемдери изилденген эмес. Ошентип, алар тарабынан «Кыргыз Республикасында инвестициялар жөнүндө» Кыргыз Республикасынын Мыйзамынын ченемдери эсепке алынган эмес, анда чет өлкөлүк адамдардын катышуусу бар юридикалык

жактар айырмалуу улуттук режимге ээ деп көрсөтүлгөн (1-берененин 3-бөлүгүнүн 3-абзацы).

А.Ж. Матисаков юридикалык жактардын «жеке статус» жана «улут» сыяктуу укуктук абалынын категорияларына көңүл бурууда. Жер мыйзамдары жаатында юридикалык жактын «улут» категориясынан келип чыккан «ишмердик», «контроль» жана «коллизиялардын коллизиясы» критерийлерине чоң маани берилген, анткени жер боюнча укуктук мамилелердин адамдын жана мамлекеттин өндүрүшүнүн жана турмуш-тиричилигинин негизги каражаты катары өзүнүн өзгөчөлүгү бар.

Ушуга байланыштуу, жоопкер тараптын өкүлүнүн пикири боюнча, «улуттук режимдин» үстөмдүк принцибин аныктаган Кыргыз Республикасынын Жер кодексинде белгиленген чет өлкөлүк юридикалык жактын белгилери, Кыргыз Республикасынын Конституциясынын 12-беренесинин 6-бөлүгүнөн келип чыгат. Бул режимге ылайык, чет өлкөлүк юридикалык жактардын укуктук абалы мыйзамда белгиленген айрым алып салуулар (өзгөчө эрежелер) менен Кыргыз Республикасынын юридикалык жактарына теңдештирилет. Андан да, Кыргыз Республикасынын Жер кодексинин жоболоруна ылайык жер участоктору жүгүртүлүшү чектелген объекттер болуп эсептелбестен, коомдук кызыкчылыктарды көздөп жер мыйзамдары менен алардын жүгүртүлүшүнө карата өзгөчө эрежелер белгиленген объекттер болуп саналат.

Жогоруда баяндалганды эске алуу менен жоопкер тараптын өкүлү Кыргыз Республикасынын Жер кодексинин 1-беренесинин 11-пунктунун «б», «в», «г» пунктчаларын Кыргыз Республикасынын Конституциясынын 12-беренесинин 1, 4, 5-бөлүктөрүнө карама-каршы келбейт деп таанууну суранууда.

Кыргыз Республикасынын Өкмөтүнүн өкүлү М.К. Есеналиев Кыргыз Республикасынын Жер кодексинин 1-беренесинин 11-пунктунун «б», «в» жана «г» пунктчалары Кыргыз Республикасынын Конституциясына карама-каршы келбейт деп эсептейт.

М.К. Есеналиевдин пикири боюнча Кыргыз Республикасынын Жер кодексинде юридикалык жакты чет өлкөлүктөрдүн катарына киргизүүнүн белгилери так жазылган. Кыргыз Республикасынын Конституциясынын 12-беренесинин 6-бөлүгүнө ылайык менчик ээлеринин өз укуктарын ишке ашыруунун чектери жана тартиби, аларды коргоонун кепилдиктери мыйзам менен аныкталат. Маселен, менчик укугун жүзөгө ашыруунун чектери Кыргыз Республикасынын Жер кодексинин 5-беренесинин 4-бөлүгүндө белгиленген, ага ылайык чет өлкөлүк банктар менен адистештирилген финансы-кредиттик мекемелерге менчикке берилген айыл чарба багытындагы жерлер жер участогун өндүрүп алуу кырдаалы түзүлгөндө, көрсөтүлгөн субъекттер тарабынан күрөө жөнүндө мыйзамдарда белгиленген тартипте менчик укугу келип чыккан учурдан тартып эки жылдын ичинде ажыратылууга тийиш. Ушуга байланыштуу, ал, бул укуктук талаш-тартыш административдик сот өндүрүшүнүн алкагында чечилиши мүмкүн деп эсептейт.

Кыргыз Республикасынын Өкмөтүнүн экинчи өкүлү Ж.Т. Токтосунов соттук териштирүүнүн предмети болгон кыймылсыз мүлк Ысык-Көл экологиялык-экономикалык тутумунун курорттук-рекреациялык зонада жайгашкан жана рекреация объекти болуп саналат деп түшүндүрдү. Демек, көрсөтүлгөн зонадагы рекреация объекттерине болгон укуктарга байланыштуу укуктук мамилелерге «Ысык-Көл» экологиялык-экономикалык тутумун туруктуу өнүктүрүү жөнүндө» Кыргыз Республикасынын Мыйзамынын ченемдери колдонулат. Көрсөтүлгөн Мыйзамдын 20-беренесине ылайык рекреация объекттери Кыргыз Республикасынын, Кыргыз Республикасынын жарандарынын жана юридикалык жактарынын, жергиликтүү мамлекеттик администрациялардын жана өз алдынча башкаруу органдарынын менчигинде болушу мүмкүн. Рекреация объекттерин, туризмдин инфраструктураларын чет өлкөлүк адамдарга берүүгө жана алардын менчигине өткөрүп берүүгө жол берилбейт.

Ошол эле учурда, Ж.Т. Токтосуновдун пикири боюнча мыйзам чет өлкөлүк адамдардын, анын ичинде чет өлкөлүк катышуусу бар банктардын рекреация, инфраструктура жана туризм объекттерин күрөөгө алуу укугун чектебейт. «Күрөө жөнүндө» Кыргыз Республикасынын Мыйзамынын 6-беренесинин 1-пунктунда Кыргыз Республикасынын жарандары жана юридикалык жактары, чет өлкөлүк жарандар жана юридикалык жактар (анын ичинде чет өлкөлүк банктар жана адистешкен финансы-кредиттик мекемелер), Кыргыз Республикасы, ошондой эле күрөө предметине менчик укугуна ээ мамлекеттер күрөө мамилелеринин катышуучулары болуп саналат деп белгиленген. Башкача айтканда, мыйзам менен күрөө мамилеринде рекреация объекттерине болгон укуктарга тыюу салынган эмес жана чектелген эмес.

Аны менен бирге, Ж.Т. Токтосунов көрсөткөндөй азыркы учурда чет өлкөлүк банктар рекреация объекттерин күрөөгө ала турган, ал эми күрөөгө коюучу милдеттенмелерин аткарган учурда карызды жабуу эсебине күрөөгө коюлган мүлктү менчигине ала албай турган кырдаал түзүлүп калды, анткени «Ысык-Көл» экологиялык-экономикалык тутумун туруктуу өнүктүрүү жөнүндө» Кыргыз Республикасынын Мыйзамында белгиленген чектөөлөргө ылайык, каттоочу орган чет өлкөлүк юридикалык жактын рекреация объекттерине болгон менчик укугун каттоону жүзөгө ашыра албайт.

Бул учурда, Ж.Т. Токтосунов болжогондой, Кыргыз Республикасынын Жер кодексинин 1-беренесинин 11-пунктунун «б», «в», «г» пунктчаларынын конституциялуулугун текшерүү маселесин эмес, мыйзамдарда болгон кенемтелердин жана «Ысык-Көл» экологиялык-экономикалык тутумун туруктуу өнүктүрүү жөнүндө» Кыргыз Республикасынын Мыйзамынын ченемин мыйзамдуу негиздерде банктын менчигине өтүп кеткен, бирок мыйзамга ылайык ага таандык болушу мүмкүн эмес рекреация объектинен чет өлкөлүк адамдын менчик укугун каттоонун тартибин аныктаган Кыргыз Республикасынын Жарандык кодексинин 283-беренесинин ченемдерине,

рекреация объектинe болгон ээликтен ажыратуунун тартибин жана шартын тактоо менен ылайык келтирүү маселесин кароо зарыл.

Кыргыз Республикасынын Улуттук банкынын өкүлү Н.Р. Мулкубатова Кыргыз Республикасынын коммерциялык банктары өз ишмердигин «Кыргыз Республикасынын Улуттук банкы, банктар жана банк иштери жөнүндө» Кыргыз Республикасынын Мыйзамына жана Улуттук банктын ченемдик укуктук актыларына ылайык жүзөгө ашырат деп белгилеген. Банк Кыргыз Республикасынын мыйзамдарына ылайык мамлекеттик каттоодон өткөн күндөн тартып юридикалык жактын статусуна ээ болот жана Улуттук банк тарабынан бериле турган тиешелүү лицензиянын негизинде банк ишмердигин жүзөгө ашырууга ыйгарым укуктуу. Бүгүнкү күндө Кыргыз Республикасында 25 банк иштейт, алардын ичинен 17 банк чет өлкөлүк капиталдын катышуусу түзүлгөн жана бир банк Пакистандын Улуттук банкынын филиалы – чет өлкөлүк банк болуп саналат. Бардык банктар Кыргыз Республикасынын мыйзамдарына ылайык түзүлгөн, Кыргыз Республикасынын банктары болуп эсептелишет жана юридикалык жак катары Кыргыз Республикасынын Юстиция министрлигинде каттоодон өтүшкөн.

«Кыргыз Республикасынын Улуттук банкы, банктар жана банк иштери жөнүндө» Мыйзамдын 114-беренесине ылайык банк кыймылсыз мүлктү, анын ичинде жерди Улуттук банк тарабынан белгиленген талаптарга ылайык сатып алууга, ижарага алууга, ижарага берүүгө жана ээликтен ажыратууга укуктуу. Маселен, Кыргыз Республикасынын Улуттук банк Башкармалыгынын 2012-жылдын 29-августундагы №36/2 токтому менен бекитилген «Кыргыз Республикасындагы коммерциялык банктардын жана микрофинансылык компаниялардын кыймылсыз мүлк менен айрым бүтүмдөрү/операциялары жөнүндө» Жобо менен Кыргыз Республикасынын банкы тарабынан башка кыймылсыз мүлктү, анын ичинде жер участогун кармап турууга чектөөлөр коюлган.

Н.Р. Мулкубатова республиканын аймагындагы бардык банктар Кыргыз Республикасынын мыйзамдарына ылайык түзүлгөн, Кыргыз Республикасынын юридикалык жактары болуп саналат, банктык операцияларды жасоодо жана банк ишмердигине байланыштуу бүтүмдөрдү жүзөгө ашырууда Кыргыз Республикасынын мыйзамдарына ылайык кыймылсыз мүлктү, анын ичинде жерди сатып алууга, ижарага алууга, ижарага берүүгө жана ээликтен ажыратууга укуктуу деп белгилеген.

Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун Конституциялык палатасы Кыргыз Республикасынын Жогорку Кеңешинин өкүлүнүн жүйөлөрүн талкуулап, башка жактардын түшүндүрмөлөрүн угуп жана иштин материалдарын изилдеп чыгып, кийинкидей тыянактарга келди.

1. «Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун Конституциялык палатасы жөнүндө» конституциялык Мыйзамдын 19-беренесинин 4-бөлүгүнө ылайык Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун Конституциялык палатасы кайрылууда ченемдик укуктук актынын конституциялуулугу күмөн саналган бөлүгүнө гана тийиштүү болгон предмет боюнча актыларды чыгарат.

Ошентип, Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун Конституциялык палатасынын бул иш боюнча кароо предмети болуп Кыргыз Республикасынын Жер кодексинин 1-беренесинин 11-пунктунун «б», «в», «г» пунктчалары саналат:

«1-статья. Ушул Кодексте колдонулуучу түшүнүктөр

Ушул Кодексте төмөндөгү түшүнүктөр колдонулат:

11) чет өлкөлүк юридикалык жак - төмөндө саналган белгилердин бирине ээ болгон юридикалык жак:

б) бир же андан ашык чет өлкөлүк жеке же юридикалык жактарга толугу менен таандык болгон;

в) бир же андан ашык чет өлкөлүк жеке же юридикалык жактар тарабынан: кат жүзүндөгү контракттын, добуш берүүчү көпчүлүк

акцияларды сатуу укугу, аткаруучу жана байкоочу органдын көпчүлүк мүчөлөрүн дайындоо укугу аркылуу контролдоноучу же башкарылуучу;

г) Кыргыз Республикасында катталган жана чет өлкөлүк жарандарга, жарандыгы жок адамдарга же ушул пункттада аталган юридикалык жактарга таандык болгон уставдык капиталдын кеминде жыйырма пайызына ээ болгон;».

1999-жылдын 2-июнундагы № 45 Кыргыз Республикасынын Жер кодекси мыйзамдарда белгиленген тартипке ылайык кабыл алынган, «Эркин Тоо» гезитинин 1999-жылдын 16-июнундагы № 47-48 сандарында жарыяланган, Кыргыз Республикасынын Ченемдик укуктук актыларынын мамлекеттик реестрине киргизилген жана колдонуудагы акт болуп эсептелет.

2. Кыргыз Республикасында менчиктин ар кандай түрлөрү таанылат жана жеке, мамлекеттик, муниципалдык жана башка менчик түрлөрүн тең укуктуу корголушуна кепилдик берилет (Кыргыз Республикасынын Конституциясынын 12-беренесинин 1-бөлүгү).

Жеке менчиктин ар кандай формаларын таануунун жана бирдей коргоонун конституциялык принциби Конституцияда саналып өткөн менчиктин бардык түрүн мамлекет тарабынан таануу милдетин болжойт, ага ылайык менчик ээлерине алардын менчикке болгон укуктарын тең укуктуулук шарттарында жүзөгө ашыруу тартиби да камсыз кылынат.

Бул принцип чарба ишмердигинин ар кандай субъекттеринин жана менчиктин ар кандай түрлөрүн калыптандырган экономикалык мамилелердин түрлөрүнүн жана типтеринин пайда болушу үчүн укуктук негиз катары кызмат кылат, мамлекеттик монополияны чектейт жана экономиканын өнүгүшүнө көмөктөшөт.

Менчиктин көп түрдүүлүгү конституциялык түзүлүштүн негиздерине таандык, мамлекеттин экономикалык туруктуулугунун пайдубалы болуп саналат. Мында Кыргыз Республикасынын Конституциясы менчиктин кайсы бир формасын негизги же артыкчылыктуу деп бекитпейт, анын чектеринде

жайгашкан бардык субъекттердин менчик формаларын тааныт, бирдей сактайт жана коргойт.

Кыргыз Республикасынын аймагында жайгашкан, менчиги ошондой эле укуктук кайтарууга жана коргоого алынууга тийиш субъекттерге чет өлкөлүк жарандар жана жарандыгы жок адамдар да кирет, алар Кыргыз Республикасынын 19-беренесинин 1-бөлүгүнө ылайык мыйзамда же Кыргыз Республикасы катышуучусу болуп эсептелген эл аралык келишимде белгиленгенден башка учурларда Кыргыз Республикасынын жарандары менен бирдей укуктардан пайдаланат жана милдеттерди аткарат.

Бул конституциялык жобо Кыргыз Республикасы Кыргыз Республикасынын Жогорку Кеңешинин 1994-жылдын 12-январындагы № 1406-ХП токтому менен кошулган Экономикалык, социалдык жана маданий укуктар жөнүндө эл аралык пактынын ченемдерине шайкеш келет. Көрсөтүлгөн Эл аралык пактыга ылайык катышуучу өлкөлөр адам укуктарын жана өзүлөрүнүн элдик чарбасын тиешелүү деңгээлде эске алуу менен өзүнүн жараны болбогон жактардын ушул Пактыда таанылган экономикалык укуктарын кандай деңгээлде кепилдей алаарын аныктай алат.

Менчик укугунун субъекттери, анын ичинде чет өлкөлүк жеке жана юридикалык жактар, жарандыгы жок адамдар Кыргыз Республикасынын аймагында өзүнө таандык мүлккө карата мыйзамда тыюу салынбаган, башка адамдардын укуктарына жана мыйзам менен корголуучу кызыкчылыктарына карама-каршы келбеген бардык аракеттерди жасай алышат, анын ичинде мыйзам жана эл аралык келишимдер менен белгиленген чектердин алкагында өзүнүн мүлкүн башка жактардын менчигине өткөрүп берүүгө, менчик ээси бойдон калып аны өткөрүп берүүгө, мүлкүн күрөөгө коюуга же үчүнчү жактардын алдында өзүнүн милдеттенмелерин камсыз кылуу максатында аны ар кандай башка ыкмалар менен түйшүккө сала алышат.

3. Менчик ээсинин укуктарын жүзөгө ашыруунун тартибинин укуктук жөнгө салынышы конституциялык-укуктук статусу менчик укугун жүзөгө ашыруунун чектерине таасирин тийгизген менчик объектисинен да көз

каранды. Кыргыз Республикасынын Конституциясына ылайык жер жана башка жаратылыш ресурстары Кыргыз Республикасынын гана менчиги болуп эсептелет, бирдиктүү экологиялык системаны сактоо максатында Кыргызстан элинин жашоосу менен иш-аракетинин негизи катары пайдаланылат жана мамлекеттин өзгөчө коргоосунда турат (12-берененин 5-бөлүгүнүн биринчи абзацы).

Жер менчик укугунун өзгөчө объекти катары адамдын эмгегинен жаралбаган материалдык дүйнөнүн көпчүлүк башка предметтеринен айырмаланып, кайра калыбына келбей турган, чектелүү ресурс болуп саналат, ошондуктан рационалдуу жана натыйжалуу пайдаланууну, ошондой эле жаратылыштын эң маанилүү бөлүгү, адамдын табигый жашоо чөйрөсү, өндүрүш каражаты, экономикалык ишмердикти жүзөгө ашыруунун негизи катары колдонулган табигый ресурс катары коргоону талап кылат. Мындай талап коомдук мамилелердин бардык катышуучуларына жайылтылат, бул чөйрөдө мыйзамдар менен жөнгө салуу үчүн негизги болуп саналат жана мыйзам чыгаруучунун менчик укугун жана ага байланыштуу башка материалдык укуктарды белгилүү чектөөлөр менен коштолушу мүмкүн болгон жерди пайдалануунун өзгөчө эрежелерин, тартибин жана шарттарын белгилөө укугун шарттайт.

Ошону менен бирге, мындай мамилелердин жөнгө салынышы мыйзам чыгаруучу тарабынан өз билемдик менен эмес, Кыргыз Республикасынын Конституциясына ылайык аныкталат, ага ылайык адамдын, жарандын укуктары менен эркиндиктери улуттук коопсуздукту, коомдук тартипти, калктын саламаттыгын, адеп-ахлагын сактоо, башка адамдардын укуктары менен эркиндиктерин коргоо максатында Конституция жана мыйзамдар менен зарыл болгон деңгээлде гана чектелиши мүмкүн (20-берененин 2-бөлүгү).

4. Менчик укугу субъективдүү укук болгондуктан кандай гана шарт болбосун чектелиши мүмкүн эмес деген укуктардын катарына кирбейт (Кыргыз Республикасынын Конституциясынын 20-беренесинин 5-бөлүгү).

Ошон үчүн мамлекет мүлктүк мамилелерди жөнгө салуу, маселен, менчикти контролдоо боюнча чараларды жана айрым адамдардын менчик укугун чектөө боюнча башка чараларды киргизүү боюнча белгилүү ыйгарымдарга ээ, алар мыйзамдар менен гана жана Кыргыз Республикасынын Конституциясынын 20-беренесинин 2-бөлүгү менен белгиленген максаттарга жетишүү үчүн колдонулушу мүмкүн.

Демек, чет өлкөлүк жеке жана юридикалык жактар, жарандыгы жок адамдар тарабынан, ошондой эле Кыргыз Республикасында алардын катышуусу менен бирикмелер тарабынан жер участкаларына ээ болууга менчик укугун чектөөгө жол берилет жана мыйзам чыгаруучу тарабынан аныкталышы мүмкүн.

Өз кезегинде, мыйзам чыгаруучу өзүнүн конституциялык ыйгарым укуктарын жүзөгө ашырууда чет өлкөлүк жарандар жана юридикалык жактар үчүн жерди пайдалануу укуктарын жүзөгө ашырууда чектөөлөрдү киргизген, аны менен жерге болгон жеке менчик укугунун жөнгө салынуусунун улуттук режиминен алып салууларды орноткон (Кыргыз Республикасынын Жер кодексинин 5-беренеси).

Жогоруда көрсөтүлгөн жактар үчүн аталган укуктук жөнгө салуу Кыргыз Республикасынын жер ресурстары сыяктуу эгемендүү укуктарын камсыз кылууну максат кылат, анткени жер - Кыргызстан элинин жашоо тиричилигинин негизи, мамлекеттин аймактык бүтүндүгүнүн бузулуу коркунучун болтурбоонун кепилдиги.

Дал ушуга байланыштуу, Кыргыз Республикасынын жер кодексинде юридикалык жакка берилген түшүндүрмө кеңири болуп саналат жана өзүнө чет өлкө мамлекетинин мыйзамдарына ылайык түзүлгөн жана катталган юридикалык жакты гана эмес, чет өлкөлүк катышуу менен Кыргыз Республикасында катталган юридикалык жак деген түшүнүктү да кошо камтыйт. Башкача айтканда, ал - бир же андан ашык чет өлкөлүк жеке же юридикалык жактарга толугу менен таандык болгон; бир же андан ашык чет өлкөлүк жеке же юридикалык жактар тарабынан: кат жүзүндөгү

контракттын, добуш берүүчү көпчүлүк акцияларды сатуу укугу, аткаруучу жана байкоочу органдын көпчүлүк мүчөлөрүн дайындоо укугу аркылуу контролдоонуучу же башкарылуучу; чет өлкөлүк жарандарга жана юридикалык жактарга, жарандыгы жок адамдарга таандык болгон уставдык капиталдын кеминде жыйырма пайызына ээ болгон; мамлекеттер аралык келишимдин же макулдашуунун негизинде түзүлгөн юридикалык жак.

Укуктук түшүнүктөрдүн мазмунун негизсиз кеңейтүүнү же болбосо орунсуз тарытууну жокко чыгаруу үчүн аларды туура аныктоо зарыл, бул укук колдонуучу үчүн өтө чоң мааниге ээ.

Чет өлкөлүк юридикалык жактын жогоруда аталган белгилери юридикалык жактын улутун аныктоонун материалдык-укуктук критерийи болуп саналган контролдоонун критерийине негизделген, ал юридикалык жак кайсы мамлекетке таандык экенин жана кайсы мамлекетке кызмат кылганын, ошондой эле Кыргыз Республикасынын аймагында негизделген конкреттүү юридикалык жактын ээлери, катышуучулары, башкаруучу адамдары кайсы мамлекетке таандык экенин аныктоого жардам берет. Контролдоо критерийи эл аралык тажрыйбада кеңири колдонулат жана ал мамлекеттер тарабынан юридикалык жактардын улутун жана менчик объектинин өзгөчөлүгүнөн улам өзүнүн кызыкчылыктарын натыйжалуу аныктоо жана коргоо үчүн өзүнүн улуттук укуктук тутумуна имплементацияланат.

Жер мыйзамдарында чет өлкөлүк юридикалык жакка карата конкреттүү терминди анын критерийлери менен кошо белгилөө, маселен, аны бардык укуктук мамилелерге идентификациялоону колдонууну болжобойт, ал термин колдонулуучу тармакта гана, бул учурда, жер укуктук мамилелерге карата колдонулат.

Демек, мыйзам чыгаруучу тарабынан жарандык мыйзамдарда бекитилген инкорпорация белгисине кошумча болуп жер мыйзамдарында чет өлкөлүк юридикалык жактын белгилерин киргизүү юридикалык жеке мыйзамында негизделген, укуктук мамилелердин объектинин маанилүүлүгү

менен шартталган, анда жер Кыргызстан элинин турмуш-тиричилигинин жана ишмердигинин негизи болуп саналат жана мамлекеттин коргоосунда турат.

Талашылып жаткан ченемдерде чет өлкөлүк юридикалык жактын аныкталган түшүнүгүнөн келип чыккан жер участкаторуна болгон менчик укугуна чектөөлөр улуттук коопсуздукту коргоо максатында белгиленген, анткени мамлекеттин аймактык бүтүндүгүнүн бузулуу коркунучун болтурбоого багытталган жана өлчөмдөш болуп саналат.

Талашылып жаткан ченемдердин сөзмө-сөз маанисинен регулятивдик таасир этүү Кыргыз Республикасынын мыйзамдары боюнча түзүлгөн уюмдардын бардык формаларына, анын Кыргыз Республикасынын банк мыйзамдарында ылайык өзүнүн ишмердигин жүзөгө ашырган банк мекемелерине да багытталган. Жер участкалары менен укуктук мамилелерди жөнгө салган жер мыйзамдарынын адистешүүсүнөн улам, банк уюмдары, атүгүл, алар Кыргыз Республикасынын мыйзамдары боюнча түзүлүп жана иштеп жаткан болсо дагы, Кыргыз Республикасынын аймагындагы жер укуктук мамилелерге киришкенинде, алар жер мыйзамдарынын жоболоруна баш иет жана алардын активдерин башкарган катышуучуларынын (акционерлеринин) курамы талашылып жаткан ченемдин колдонулушуна түшүп калса, анда алар чет өлкөлүк юридикалык жак катары каралат.

Ошентип, чет өлкөлүк юридикалык жактын белгилерин аныктаган талашылып жаткан ченемдер Кыргыз Республикасынын 12-беренесинин 1, 4, 5-бөлүктөрүндө каралган менчик укугун коргоо кепилдиктерин бузбайт.

5. «Күрөө жөнүндө» Кыргыз Республикасынын Мыйзамына ылайык күрөөнүн жүйөсү менчик укугу же кандай кыймылдуу жана кыймылсыз мүлккө болбосун, буюмга болгон дагы башка буюмдук укук же Кыргыз Республикасынын мыйзамдарында белгиленген тартипте ажыратылса боло турган укуктар болушу мүмкүн (4-берененин 1-бөлүгү). Мында бул Мыйзам чет өлкө жактардын, анын чет өлкөлүк катышуусу менен банктардын жер участкаларын, анын рекреация объекттерин күрөөгө алуу укугун чектебейт.

Бирок мыйзамдарда, эгерде банк же финансы-кредиттик мекеме Кыргыз Республикасынын Жер кодексине ылайык чет өлкөлүк юридикалык жак деген түшүнүккө туура келсе, рекреация объекти болгон күрөө предметинин менчикке өтүү маселеси жөнгө салынган эмес. «Ысык-Көл» экологиялык-экономикалык тутумун туруктуу өнүктүрүү жөнүндө» Кыргыз Республикасынын Мыйзамы менен белгиленген чектөөлөрдөн улам каттоочу орган банк болгон чет өлкөлүк юридикалык жакка рекреация объектинен менчик укугун каттоо аркылуу бекитип берүүнү жүзөгө ашыра албайт.

Ушуга байланыштуу М.М. Тагаевдин суроо-талабында коюлган маселе рекреация объектин Кыргыз Республикасынын мыйзамдарында белгиленген мөөнөттөрдө жана тартипте ажыратууга чейин чет өлкөлүк юридикалык жак деген түшүнүккө туура келген финансы-кредиттик мекеме тарабынан рекреация объектинен убактылуу ээлик кылуу укугун каттоосун укуктук жөнгө салууда кенемтенин ордун толтуруу жагынан каралышы керек.

Жогоруда баяндалгандын негизинде, Кыргыз Республикасынын Конституциясынын 97-беренесинин 6-бөлүгүнүн 1-пунктун, 8 жана 9-бөлүктөрүн, «Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун Конституциялык палатасы жөнүндө» конституциялык Мыйзамдын 46, 47, 48, 51 жана 52-беренелерин жетекчиликке алып, Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун Конституциялык палатасы

Ч Е Ч Т И:

1. Кыргыз Республикасынын Жер кодексинин 1-беренесинин 11-пунктунун «б», «в», «г» пунктчалары Кыргыз Республикасынын Конституциясынын 12-беренесинин 1, 4, 5-бөлүктөрүнө карама-каршы келбейт деп таанылсын.
2. Чечим акыркы жана даттанууга жатпайт, жарыяланган учурдан тартып күчүнө кирет.

3. Чечим бардык мамлекеттик органдар, жергиликтүү өз алдынча башкаруу органдары, кызмат адамдары, коомдук бирикмелер, юридикалык жана жеке жактар үчүн милдеттүү жана республиканын бүткүл аймагында аткарылууга тийиш.

4. Ушул Чечим мамлекеттик органдардын расмий басылмаларында, Конституциялык палатанын расмий сайтында жана «Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун Конституциялык палатасынын Жарчысында» жарыялансын.

**КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН ЖОГОРКУ СОТУНУН
КОНСТИТУЦИЯЛЫК ПАЛАТАСЫ**